

Bálint Imre a m. kir. Kereskedelmi múzeum aligazgatója: Bosznia és Hercegovina jogi reformjainak szociális hatása.

Bosznia és Hercegovina ezidő szerint a nagy átalakulás korát éli és a folyton változó viszonyoknak új követelményeihez kell, hogy a törvényhozás is új kereteket adjon. A kmet megváltási törvény, a mely a régi agrár szervezet fakultatív megszüntetését teszi lehetővé, az annektált tartományok gazdaságpolitikai átalakulásának alapvető törvénye, a mely az agrárszervezet köréből egy emberöltő alatt ki fogja küszöbölni a régi hagyományokon alapuló, de modern gazdasági és szociális elveknek már régen meg nem felelő jobbágyrendszert.

E nagyjelentőségű törvényhozási intézkedés mellett azonban a törvényhozási reformoknak egész sorozatát lépteti életbe az új alkotmányos éra, a mely ab ovo, a bosnyák és hercegoc népesség nagyobb politikai gazdasági és szociális fejlődöttségének suppozíciójára van alapítva, s a mely kötelességének ismeri az új viszonyokkal számolva, törvényhozási és közigazgatási intézkedésekkel a további fejlődésnek alapjait megvetni.

A törvényhozási reformok a gazdasági, társadalmi és jogi élet minden viszonylatára kiterjednek. Az igazságszolgáltatás alapvető reformja tervbe van véve s többek között újabb kereskedelmi bíróságok felállításával foglalkozik a kormány; továbbá a magánjog kereskedelmijog, perrendtartás messzemenő reformjával; reformálni szándékozik a csődeljárást is; a bosnyák szábor most tárgyalja a törvényes kamatláb leszállításának, 3 éves elévülésének és a kamatos-kamat eltörlésének kérdését és csak napokkal azelőtt fogadta el a passzív váltóképesség kiterjesztésére irányuló törvényjavaslatot.

Épen ez utóbbi törvényhozói intézkedés az, a mely Bosznia gazdasági életére nézve mélyre ható jelentőséggel bír. Bosznia váltótörvénye 1883. nov. 1. óta van érvényben. E törvény első szakasza a passzív váltóképességet, a bejegyzett kereskedőcégekre korlátozza. Tehát az egész gazdaság, iparosság és a cégjegyző hivatalnál be nem vezetett városi polgárság a passzív váltóképességből ki volt zárva.

Aki ismeri a primitív gazdasági életet élő országok lakosságának sekély gazdasági és jogi ismereteit és felfogását és tapasztalta, hogy a balkáni és keleti országoknak indogén lakossága körében még a kereskedők is mily laza felfogással bírnak a váltó jelentőségéről, azok tisztán látják, hogy Bosznia és Hercegovinában a passzív váltóképességnek három évtizeddel ezelőtt szélesebb körben való kiterjesztése a népzömének gazdasági veszedelmét rejtette volna magá-

ban. Ámde a gazdasági élet a tartományokban, az okkupálás ideje óta mind mai napig óriási fejlődésen ment keresztül. A török uralmat felváltott európai közigazgatás bizonyos iskolázottságot terjesztett a nép körében és másrészt a natural gazdasághoz közel álló és forgó tőkében szegény ország mindennap jelentkező igényei is rámutattak a váltójog reformjának szükségességére.

Nevezetesen a régi váltótörvény egy boszniai specialitásra, a giró uzsorára vezetett. Ez különösen az agrár népesség körében volt elterjedve. A kmetrendszer alapvető sajátossága a földbirtok bizonyos megkötöttsége lévén, a jelzálogi hitel a kormány és a Landesbank intézményes fejlesztő tevékenysége mellett is szűkebb keretek közt mozgott. Ellenben a váltóforgalom, a régi váltótörvénynek a passzív váltóképességre vonatkozó megszorító rendelkezése mellett is egyre nagyobb mérvet öltött.

Miután a földműves, gazda és iparos váltót nem írhatott alá, de váltókölcsönt igénybe akart venni, a lelkiismeretlen egzisztenciák egész sora élőködött a váltótörvény első paragrafusán. A passzív váltóképességgel nem rendelkező gazda vagy iparos ugyanis a falujabeli szatócshoz, vagy más alkalmas egyénhez fordult váltójának aláírása céljából s így majdnem intézményszerű uzsorafolyamat létesült az odiozus 1. §. alapján, oly annyira, hogy az ily kerülő utón leszámított váltók kamatja a giróköltségekkel együtt, pro rata temporis 20-100 percentnek felelt meg. E giróuzsora jelentőségét talán nem is kell mással illusztrálnom, mint annak a megállapításával, hogy a forgalomban lévő váltóknak mintegy 90%-a passzív váltóképességgel nem bíró egyénektől származott és a régi váltótörvény érvényessége idejében több mint tizenöt millió váltót helyeztek el az itt vázolt kerülő utakon.

Ennek az állapotnak van hivatva véget vetni az új törvény, a mely a nyolcvanharmadiki törvény 1. §-ának megváltoztatására irányul. Eszerint a passzív váltóképesség, a mely voltaképen a szerződési jognak integráns része, mindenkire kiterjed, aki magát szerződésileg kötheti, tehát minden nagykorú férfira, a kinek szerződő képességét testi, lelki okok, vagy bírói ítélet nem korlátozza. Azért kell hangsúlyoznom, hogy minden férfire, mert a passzív váltójog kiterjesztése most sem teljes. A nőknek ugyanis a passzív váltóképesség csak abban az esetben adatott meg, ha kereskedelmet űznek s mint kereskedőnek be vannak jegyezve, vagy ha bárminő önálló ipart űznek.

E megszorítás Bosznia és Hercegovina mai viszonyaiban még mindég meg van okolva és különösen a gazdasági kérdésekben avatatlan és másrészt a muzlim házassági és örökösödési jog speciális jellege folytán nagyobb függésben lévő muzulmán nők bizonyos mértékű védelmére szolgál. Igaz, hogy e megszorítás rést üt a passzív váltóképesség általános kiterjesztésén és a boszniai szabor körében akadtak is egyesek, akik a nőknek is korlátlan váltóképességét sürgették, de végre is a nők jogainak törvény által való korlátozása más viszonylatokban sem szokatlan, például gyámok vagy szerződési tanúk sem lehetnek s így teljesen indokolt, hogy a nőt jogi vonatkozásaiban férje képviselje. Annál fontosabb e megszorítás a muzlim nőkre nézve, akiket ezúton még saját férjükkel szemben is védelmezni kell.

Bizonyos mértékben aggodalomra adott okot az is, hogy az agrárius népesség zömére nézve nem lesz-e káros a váltóképesség korlátlan kiterjesztése, a mely hozzá nem értő elemeket könnyelmű adósságcsinálás révén gazdasági összeomlással fenyeget. E tekintetben

azonban a bosnyák törvényhozás és közigazgatás nagyon egészséges kautélákat állított fel, amennyiben e váltóaláírásokat bírói hitelesítés kötelezettsége alá veti, egyszersmind a bíró köteleességévé tévén azt, hogy az aláíró földművest, kisiparost vagy gazdát a váltó jelentőségére és esetleges veszedelmes következményeire figyelmeztesse.

Korántsem szabad hinnünk, hogy a váltótörvény üdvös reformjával egy csapásra megszűnjenek mindazok a bajok, a melyek a bosnyák váltóforgalomban eddig észlelhetők voltak. A giró uzsora ugyan lassanként elfogja vesztetni talaját, de a váltó valóságos jelentőségének tudata, nagyon lassan fog a nép zömének lelkébe behatolni. Eddig a Boszniában forgalomba került váltóknak mintegy 90%-át nem váltják be a lejáratkor, hanem vagy újabb váltókkal prolongálják kamatfizetés mellett, illetve egy csekély törlesztés mellett, vagy egyszerűen nem fizették meg és viselték a sok esetben végrehajthatatlan váltójogi következményeket. Lehet, hogy a giró uzsora megszűnésével, miután eddig a giráns minden megújításból új jövedelmet húzott, és fog esni egy tényező, a mely a törlesztés lehetősége esetében is prolongációra befolyásolta az aláíró, viszon azonban lehet, hogy a prolongációnál az azelőtt dívó illegális külön költségek elesvén, még könnyebben éi gyakrabban fogják prolongálni a váltókat.

Mindenesetre huzamos idő kell az új törvényes rendelkezés hatásának megállapítására, az azonban kétségtelen, hogy a váltóképesség kiterjesztésével Bosznia és Hercegovina népessége és törvényhozása egy újabb lépéssel közeledett a nyugateurópai jogállapotok felé.